

**CRNA GORA
ZAVOD ZA ŠKOLSTVO**

**Predmetni program
POZNAVANJE DRUŠTVA**
IV i V razred osnovne škole

Podgorica, 2011.

Predmetni program POZNAVANJE DRUŠTVA

IV i V razred osnovne škole

Izdavač: Zavod za školstvo

Urednik: Pavle Goranović

Lektura: Danijela Đilas

Tehnička priprema: Danijela Đilas

Štampa: „Pobjeda“, Podgorica

Tiraž: 500

Podgorica, 2011.

Savjet za opšte obrazovanje je na 13. sjednici drugog saziva, održanoj 16. 12. 2010. godine, utvrdio izmjene predmetnog programa **POZNAVANJE DRUŠTVA** za IV i V razred osnovne škole.

1. NAZIV NASTAVNOG PREDMETA

POZNAVANJE DRUŠTVA

Naziv predmetnog programa

POZNAVANJE DRUŠTVA

2. ODREĐENJE PREDMETNOG PROGRAMA

a) Položaj, priroda i namjena predmetnog programa

Cilj predmeta je upoznavanje odnosa pojedinaca u porodici, društvu i okolini, podrška sposobnosti vrednovanja okoline (sa fizičkog, socijalnog, emotivnog, kulturnog aspekta).

b) Broj časova po godinama obrazovanja i oblici nastave

Predmet **Poznavanje društva** izučava se u IV razredu (2 časa sedmično = 60 časova + 12 časova za dio programa osnovne škole koji je namijenjen lokalnoj zajednici) i u V razredu (2 časa sedmično = 60 časova + 12 časova za dio programa osnovne škole koji je namijenjen lokalnoj zajednici).

Razred	Tema	Broj časova
IV	Porodica	10
	Dom, domaćinstvo	12
	Moja škola	12
	Prostorna orijentacija	12
	Moje mjesto i okolina	14

		UKUPNO	60
V	Tema I Moja opština	Pojam, opšte karakteristike	6
		Naselja u opštini	8
		Razvoj mjesta (nekad i sad)	8
		Prirodne karakteristike zavičaja	8
		Stanovništvo moje opštine	6
		Ukupno	36
	Tema II Crna Gora	Osnovne karakteristike	6
		Prirodno-geografske oblasti	10
		Osnovni pojmovi o privređivanju	8
		Ukupno	24
		UKUPNO	60

Dakle, ukupni fond časova za izučavanje ovog predmeta je 120. Obuhvata ciljeve iz različitih oblasti i čini nadgradnju i proširivanje ciljeva, sadržaja, aktivnosti i pojava koje su Učenici/učenice upoznali/e u I, II i III razredu kroz predmet Priroda i društvo, a nastaviće se u periodu od VI do IX u sklopu predmeta Istorija i Geografije, te u VI i VII razredu u sklopu predmeta Građansko vaspitanje.

3. OPŠTI CILJEVI PREDMETNOG PROGRAMA

Predmet **Poznavanje društva** može se posmatrati kao znanje i razumijevanje o društvenim zajednicama; ljudima i sredini; kretanju ljudi u prostoru i vremenu; kulturnoj baštini, umjetnosti ...

U navedenom kontekstu opštih ciljeva predmeta potrebno je:

- ostvariti uslove i mogućnosti za sticanje znanja o sopstvenoj kulturnoj, društvenoj i prirodnoj okolini u vremenu i prostoru,
- osmišljenim nastavnim procesom omogućiti doživljavanje i usvajanje vještina i znanja, upoznavanje i vrednovanje odnosa između pojedinaca, društva i kulturne i prirodne okoline,
- omogućiti formiranje stavova i vrijednosti, učenje optimalnih strategija rješavanja problema, kritičko usvajanje informacija,
- podsticati učenike/ce na aktivan rad, istraživanje i objašnjavanje pojava, veza i problema društvene, kulturne i prirodne okoline,
- doprinositi razvijanju duha tolerancije,
- doprinositi ovladavanju različitim vještinama – *komunikacijskim* (čitanje, pisanje, izražavanje mišljenja, interpretiranje informacija), *istraživačkim* (planiranje, opažanje, razvrstavanje, anketiranje, izrada izvještaja, izrada jednostavnijih tematskih projekata), *društvenim* (preuzimanje odgovornosti za rad u grupama, razumijevanje, prihvatanje i poštovanje različitosti, poštovanje kulturnog nasljeđa, aktivan odnos prema tradiciji, briga za druge, tolerancija i humanost).

Nastava po ovom programu ima za cilj da učenik/učenica:

- upozna geografske teme s aspekta međusobnog uticaja kraja na život ljudi i ljudi na promjene kraja,
- se uvodi u različite načine upoznavanja i istraživanja geografskih pojava i procesa, kao i u korišćenje geografske karte,
- upozna život ljudi u prošlosti i da ga upoređuje sa životom ljudi u sadašnjem vremenu,
- upozna primjere iz kulture i tradicije Crne Gore,
- istražuje uz pomoć informacijskih izvora i rada na terenu kao i da upozna druge izvore (muzejske predmete, stare fotografije, bibliotečki materijal, arhivsku građu),
- prepozna značaj života u porodici, školi, lokalnim zajednicama, kao i globalnom društvu,
- razumije i vrednuje uticaj savremenog, tehničkog i privrednog razvoja na kvalitet života i okoline (pozitivne i negativne strane),
- upozna i razumije društvene, konfesionalne i druge razlike među ljudima,
- upozna i razumije značaj osnovnih ljudskih i dječijih prava i odgovornosti, kao i značaj saradnje među ljudima.

Ciljevi predmeta međusobno se prepliću i obuhvataju kognitivno, socijalno, emotivno, motivacijsko, estetsko i moralno-etičko područje.

4. SADRŽAJI I OPERATIVNI CILJEVI PREDMETNOG PROGRAMA

IV razred

Tema: Porodica (10 časova)

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Sadržaj Pojmovi	Korelacije i didaktička uputstva
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – prepozna porodicu kao osnovnu ćeliju društva, – prepozna vrste porodica (uža, šira, potpuna, nepotpuna), – razumije promjene u porodičnom životu (rođenje i dolazak novih članova, razvod, smrt, itd), – razumije način života u porodici (međusobni odnosi), – razlikuje porodične praznike od svečanosti, – shvata smisao porodičnog života (ljubav, sigurnost, podrška), – razumije potrebu njegovanja tolerancije i humanosti. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> – prikupljaju materijal (slikovni, pisani, itd.) za albume ili panoje na datu temu, – razmjenjuju prikupljene informacije od svojih baka, dedova i roditelja, nekad i danas, – čitaju odabrane tekstove o životu u porodici nekad i sad, – izrađuju razredni pano o životu u porodici nekad i sad (crteži i fotografije), – izrađuju porodično stablo, iznose iskustva o ličnim obavezama i obavezama ostalih članova porodice, – prezentuju materijal o praznicima u svojoj porodici (slike, pisma, albume), prikupljaju podatke o praznicima i običajima u porodicama svojih drugova u odjeljenju (pronalaze sličnosti i razlike), – izrađuju porodične sveske i prave izložbe. 	<p>Porodica (uža, šira, potpuna, nepotpuna); bonton; porodično stablo; sopstvena odgovornost; različitost.</p>	<p>Crnogorski jezik i književnost: govorne i pisane vježbe na temu "porodica".</p> <p>Priroda i društvo: moja porodica, III razred.</p> <p>Likovna kultura: crtanje porodičnog stabla, crtanje stripa na temu: <i>Bonton u školi</i>.</p>

Operativni cijevi	Aktivnosti	Sadržaj Pojmovi	Korelacije i didaktička uputstva
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upoređuje položaj djece u porodici nekad i sad (sa aspekta poboljšanja položaja djece), – upoređuje položaj žene (majke) nekad i sad (sa aspekta sagledavanja potreba među polovima u porodici), – upoređuje položaj svih članova porodice nekad i sad, – saznaje o važnosti komunikacije porodice sa društvenim institucijama (škola, dom zdravlja, itd), – usvaja osnovna pravila bontona, – vrednuje prihvatanje ličnih obaveza svih članova porodice, sopstvenu odgovornost (sa stanovišta što uspješnijeg funkcionisanja porodične zajednice), – vrednuje različite (materijalne i duhovne) potrebe svakog člana porodice. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> – čitaju odabrane tekstove iz bontona, – primjenjuju stečena znanja o bontonu u međusobnoj komunikaciji (učenik/učenica – učenik/učenica, učenik/učenica – nastavnik/nastavnica, među članovima porodice), – uočavaju i primjenjuju bonton na javnim mjestima. 		<p style="text-align: center;">Didaktička uputstva</p> <p>Nastavnik/nastavnica obezbjeđuje učenicima/učenicama što je moguće značajniji stepen participacije u radu, objašnjava im smisao i krajnji ishod određenih aktivnosti, upućuje ih na različite izvore informacija, pomaže im na izradi porodičnog stabla. Nastavnik/nastavnica težište stavlja na izgrađivanje pravilnih odnosa među članovima porodice, prema sopstvenim obavezama. Preporučujemo da nastavnik/ca, zajedno sa učenicima/učenicama osmišljava i organizuje izložbu učeničkih porodičnih svesaka, organizuje zajednički roditeljski sastanak sa ciljem prezentovanja tih svesaka.</p>

Tema: Dom, domaćinstvo (12 časova)

Operativni cijevi	Aktivnosti	Sadržaj Pojmovi	Korelacije i didaktička uputstva
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – objasni pojmove dom, – domaćinstvo, kuća, stan, – razlikuje različite tipove kuća u svom kraju, – odredi položaj stambenih prostorija (osunčano i neosunčano), – zna prednosti i nedostatke različitih objekata za stanovanje, – upoređuje tipove kuća u prošlosti sa savremenim tipovima kuća, – razumije određene norme života i pravila u zajedničkom stanovanju (saradnja u cilju poboljšanja života u objektu tipa stambene zgrade), – razumije da je graditeljsko naslijeđe zajednička civilizacijska vrijednost, – vrednuje adekvatnost stambenog prostora u kome živi njegova/njena porodica sa aspekata različitih potreba članova porodice, – vrednuje pozitivne i negativne činioce u očuvanju graditeljskog i stambenog naslijeđa. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> – prikupljaju i koriste različit materijal na temu dom, domaćinstvo (crteže, slike i razglednice koje potiču iz različitih zemalja), – crtaju skice stambenih prostorija, – crtaju skice omiljenog mjesta u stanu, – prave »makete« različitih tipova kuća (koriste kutije šibica...), – dizajniraju enterijer i eksterijer, – razmjenjuju mišljenja o pozitivnim i negativnim činiocima u očuvanju graditeljskog i stambenog naslijeđa, – pišu svoj kućni red, – obilaze okolinu i fotografišu primjere pozitivnih i negativnih činioaca u očuvanju društvenog naslijeđa, – od prikupljenog materijala izrađuju pano. 	<p>Dom, domaćinstvo; porodična kuća, stambena zgrada; stan, stanar; enterijer, eksterijer; savjet stanara.</p>	<p>Matematika: odnosi u prostoru (lijevo - desno, naprijed - nazad, gore - dolje), jedinice mjere za dužinu, jedinice mjere za površinu.</p> <p>Likovna kultura: dizajn.</p> <p>Priroda i tehnika: modelovanje.</p> <hr/> <p style="text-align: center;">Didaktička uputstva</p> <p>Nastavnik/nastavnica pruža pomoć u prikupljanju materijala, daje instrukcije u vezi sa korišćenjem prikupljenog materijala, demonstrira lično prikupljeni materijal, podstiče učenike/učenice na preuzimanje inicijative, na lični doprinos u radu, organizuje rad u grupama ili parovima. Nastavnik/nastavnica naglašava potrebu za toplinom porodičnog doma bez obzira na materijalne uslove.</p>

Tema: Moja škola (12 časova)

Operativni cijevi	Aktivnosti	Sadržaj Pojmovi	Korelacije i didaktička uputstva
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna kućni red škole, – upozna Konvenciju UN-a o dječjim pravima, – upoređuje izgled i funkciju škole nekad i sad (u prošlom vremenu i u sadašnjosti), – prepozna sebe kao jedinku u školskoj zajednici (lične potrebe, ciljevi, doprinosi, napredak), – upozna različitosti u životu školske zajednice (rodne razlike, razlike među vršnjacima... razlike nas obogaćuju), – razumije potrebu njegovanja tolerancije i humanosti, – zna da nabroji vrste nasilja među djecom i odraslima u školskoj zajednici, – zna na koji način se može boriti protiv nasilja, – se upozna sa adekvatnošću školskog prostora sa aspekta potreba učenika/ca različitog uzrasta, djece sa posebnim potrebama, itd. – vrednuje međusobne odnose i saradnju svih članova (učenika/ca, nastavnika/ca, saradnika). 	<p>Učenici/učenicice:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analiziraju izgled škole u prošlosti na osnovu slika, fotografija, tekstova, – razgovaraju sa penzionisanim radnikom škole (gost na času), – prikupljaju i vrše selekciju materijala za izradu projekta na temu »Moja škola«, – čitaju kućni red škole i Konvenciju UN –a o dječjim pravima, – razgovaraju o datoj temi, – zauzimaju kritički stav prema kućnom redu škole (daju prijedloge i sugestije), – prikupljaju materijal o poštovanju dječjih prava u porodici, školi i lokalnoj zajednici. – izrađuju projekat na temu: »Konflikti i tolerancija«, – prikupljaju podatke o međusobnim odnosima i saradnji, – daju svoje prijedloge za pružanje pomoći djeci sa posebnim potrebama. 	<p>Škola; osnovna škola (matična škola, područno odjeljenje), školska zajednica, dječija prava, obaveze, nasilje, konflikti, različitosti, tolerancija.</p>	<p>Crnogorski jezik i književnost: igra uloga, pravopis, upotreba velikog i malog slova, navodnici.</p> <p>Matematika: jedinice mjere za dužinu (pretvaranje većih u manje i obratno).</p> <p>Muzička kultura: »Au, što je škola zgodna«, »Od škole do kuće« – muzička interpretacija.</p> <hr/> <p style="text-align: center;">Didaktička uputstva</p> <p>Nastavnik/nastavnica organizuje relevantne aktivnosti za izradu »projekatskog rada« na način da učenicima/učenicama omogući slobodu mišljenja, prosuđivanja i vrednovanja. Zajedno sa učenicima/učenicama procjenjuje vrijednost realizovanih »projekata« sa aspekta ostvarivanja datih ciljeva.</p>

Tema: Prostorna orijentacija (12 časova)

Operativni cijevi	Aktivnosti	Sadržaj Pojmovi	Korelacija i didaktička uputstva
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – zna da odredi strane svijeta (uz pomoć sunca, sjenke, godova, kompasa), – zna da odredi položaj poznatih objekata u odnosu na školu, – razvije samostalnost, spretnost i brzinu orijentacije, – razumije potrebu pravilnog rasporeda školskog prostora. – vrednuje školski prostor, dvorište i okolinu (s prostornog aspekta, aspekta djece s posebnim potrebama, primjerenosti određenim aktivnostima – učenje, vannastavne aktivnosti, sportske aktivnosti, itd). 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> – određuju i obilježavaju strane svijeta pomoću sunca, sjenke, godova, kompasa, – orijentišu se u prostoru pomoću kompasa, – vježbaju spretnost i brzinu orijentacije u kretanju po zadatku uz pomoć kompasa, – analiziraju raspored školskog prostora, – sakupljaju ideje (međusobno razmjenjuju i vrše izbor najboljeg rješenja) o uređenju školskog prostora. 	<p>Prostor, strane svijeta (4 glavne), plan, orijentacija, kompas.</p>	<p>Matematika: odnosi u prostoru, jedinice mjere za dužinu.</p> <p>Fizička kultura: brzo trčanje i hodanje.</p> <hr/> <p style="text-align: center;">Didaktička uputstva</p> <p>Nastavnik/ca, zajedno sa učenicima/učenicama planira osmišljeno terensko istraživanje (izbor terena, relevantne aktivnosti, itd.) Podstiče učenike/učenice da postavljaju pitanja, traže najbolja rješenja u savladavanju određenih teškoća, pomaže da prepoznaju upotrebljivost novostečenih znanja u svakodnevnom životu, itd.</p> <p>Nastavnik/nastavnica čita nekoliko zanimljivih tekstova koji govore o nastanku kompasa. Ovu temu poželjno je raditi kada je sunčan dan. Nastavnik/nastavnica organizuje timski rad (osmišljava zadatke). Na roditeljskom sastanku, nastavnik/nastavnica može zamoliti roditelje i dati uputstva da noću, kada je vedro nebo, pokažu djeci kako se pomoću zvijezde sjevernjače, može orijentisati.</p>

Tema: Moje mjesto i okolina (14 časova)

Operativni cijevi	Aktivnosti	Sadržaj Pojmovi	Korelacija i didaktička uputstva
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – prepozna i razlikuje različite vrste naselja (selo, grad, prigradsko naselje), – imenuje naselja u okolini, – razlikuje različite oblike reljefa u svojoj okolini, – razlikuje vode u svojoj okolini, – imenuje saobraćajnice u svojoj okolini, – opisuje položaj naselja s obzirom na reljef, saobraćajnice, vode, – upozna se sa privredom svoga mjesta i okoline, – umije da poveže ustanove i zanimanja koja se u njima obavljaju, – zna najznačajnije privredne, kulturne i sportske djelatnosti u svom mjestu, – upozna službe koje se bave čistoćom, unapređivanjem i zaštitom životne sredine (komunalne djelatnosti) i ulogu pojedinca u staranju za urednost naselja, – vrednuje urednost svoga mjesta i okoline (prostor, ekološki aspekt, itd) sa stanovišta pojedinca, grupa građana itd. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> – prikupljaju, sređuju, valorizuju i koriste prikupljeni materijal na temu »Moje mjesto i okolina« (slike, tekstove, planove), – prezentuju radove na temu »Moje mjesto i okolina«, – preko slikovnog materijala upoređuju jedan tip naselja (selo) sa drugim (grad), (analiziraju i utvrđuju sličnosti i razlike), – objašnjavaju važnost preduzeća koja se bave čistoćom i uređenošću grada, – obrazlažu potrebu ljudi da žive u zajednici (formiranje društvenih grupa), – navode pozitivne i negativne primjere o uređenosti svoga mjesta i okoline, daju svoj stav o tome. 	<p>Naselje (tipovi naselja), reljef, privredne i vanprivredne djelatnosti, unapređivanje i zaštita životne sredine, ekologija.</p>	<p>Priroda i društvo: moje mjesto.</p> <p>Crnogorski jezik i književnost: izrada plana za određeni »projekat«.</p> <p>Matematika: višecifreni brojevi, jedinice mjere za dužinu, jedinice mjere za površinu.</p> <p>Likovna kultura: likovno rješenje za izgled mjesta u budućnosti.</p> <p>Muzička kultura: "Teče Tara".</p> <hr/> <p style="text-align: center;">Didaktička uputstva</p> <p>Nastavnik/nastavnica aktivira učenika/učenicu mobilisanjem prethodnih znanja i iskustava, upućivanjem na samostalno pronalaženje relevantnih informacija, na slobodno razmišljanje; pruža podršku u realizaciji »projekata«, podstiče na argumentovano diskutovanje i sučeljavanje stavova pri pojavi određenih problema, itd. Planira izlet sa ciljem razgledanja okoline. Zajedno sa učenicima/učenicama vrši izbor gosta. Vrednuje i procjenjuje učeničko ponašanje u procesu kooperativnog učenja. Upućuje na zaključak o pripadnosti pojedinca različitim društvenim grupama.</p>

V razred

Tema 1: MOJA OPŠTINA (36 časova)

1.1. Pojam, opšte karakteristike (6 časova)

Operativni cijevi	Aktivnosti	Sadržaj Pojmovi	Korelacija i didaktička uputstva
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – usvoji pojam opštine kao zajednice većeg broja naselja, – zna naziv svoje opštine i naselja u njoj, – imenuje susjedne gradove, – razumije razvoj svoje opštine, – vrednuje značaj opštinskog centra u procesu unapređivanja kvaliteta života u svim naseljima. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> – prikupljaju slike, spise, plan mjesta, podatke iz hronika i raspoložive literature (razni tekstovi), – prave zidne novine, – izrađuju razglednicu svoje opštine, – izrađuju skicu svoje opštine sa naseljima, – uz pomoć slikovnog materijala dopunjuju kartu zavičaja, – daju primjere povezanosti i međuslovljenosti naselja u opštini. 	<p>Opština, opštinski centar.</p>	<p>Priroda i društvo: moja okolina.</p> <p>Likovna kultura: crtanje.</p> <p>Crnogorski jezik i književnost: tema »Moj grad, selo« ~ sastav.</p> <hr/> <p style="text-align: center;">Didaktička uputstva</p> <p>Nastavnik/nastavnica upućuje učenike/učenice kako da sređuju, klasifikuju i izlažu materijal; upućuje učenike/učenice na dokumenta koja govore o opštini, pomaže im u izradi zidnih novina, slijedi didaktička načela od poznatog ka nepoznatom, od bližeg ka daljem, od konkretnog ka apstraktnom, od posebnog ka opštem. Ove ciljeve treba realizovati sa što više očiglednih sredstava; preporučujemo izlet do opštinskog centra (precizno planiran).</p>

Tema 1: MOJA OPŠTINA (36 časova)

1.2. Naselja u opštini (8 časova)

Operativni cijevi	Aktivnosti	Sadržaj Pojmovi	Korelacija i didaktička uputstva
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upoređuje razne tipove naselja (gradsko, prigradsko, seosko), – razumije potrebu saradnje svih naselja sa opštinskim centrom i međusobno, – objašnjava uslovljenost razvoja pojedinih naselja (položaj, udaljenost od opštinskog centra, prirodne datosti, klimatski uslovi itd). – vrednuje uređenost pojedinih naselja i opštinskog centra u odnosu na različite potrebe ljudi (za obrazovanje, rekreaciju, kulturu, zdravstvenu zaštitu), – vrednuje stepen poštovanja ekoloških principa u svojoj opštini, uvažavanje tradicije u graditeljstvu, očuvanje kulturne baštine, itd. (poštovanje određenog tipa graditeljstva karakteristično za određene prostore). 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> – prikupljaju fotografije, slike, crteže, turističke karte, skice na temu »Naselja u opštini«, – preko slikovnog materijala upoređuju tipove naselja (nova naselja sa starim), – navode primjere saradnje naselja sa opštinskim centrom i obratno, – razgovaraju o povezanosti i udaljenost svog mjesta stanovanja u odnosu na ostale u opštini, – donose zaključke o uslovljenosti razvoja pojedinih naselja, – objašnjavaju primjere zagađivanja iz neposredne okoline i opštine, – diskutuju o promjenama (ekološke) koje čovjek prouzrokuje u njihovom okruženju. 	<p>Naselje, tipovi naselja, opštinski centar, javne službe, ekologija, kulturna baština.</p>	<p>Matematika: prirodni brojevi, jedinice mjere za površinu, tačka kao oznaka za mjesto.</p> <hr/> <p style="text-align: center;">Didaktička uputstva</p> <p>Nastavnik/nastavnica koristi razne vrste očiglednih sredstava a u vezi sa ovom temom; objašnjava učenicima/ama kako da koriste plan opštine, skice. Nastavnik/nastavnica planski stvara takvu zamisao nastave u kojoj djeca bivaju dovedena u situaciju da donose odluke kako da postupe; organizuje rad u grupama. Osposobljava učenike/učenice da znanja stečena u nastavi mogu samostalno da primjene u svakodnevnom životu.</p>

Tema 1: MOJA OPŠTINA (36 časova)

1.3. Razvoj mjesta (nekad i sad) (8 časova)

Operativni cijevi	Aktivnosti	Sadržaj Pojmovi	Korelacija i didaktička uputstva
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razumije potrebu pravilnog korišćenja izvora o prošlosti kraja (arhivska građa, pisani izvori, spomenici kulture), – zna šta su spomenici kulture, – zna šta uslovljava kontinuirani razvoj ljudske zajednice koja egzistira na određenom prostoru (prirodne datosti, razvoj tehnike, društveni razvoj, kulturni razvoj), – usvoji znanja o razvoju mjesta kroz vrijeme u sklopu opšteg razvoja šire društvene zajednice. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> – prikupljaju slike opštine nekad i sad, – traže i prikupljaju informacije iz lokalne štampe, revija, monografija, – prikupljaju i čitaju tekstove o značajnim zbivanjima iz bliže i dalje prošlosti u opštini, – objašnjavaju kakav je bio saobraćaj, najčešća zanimanja ljudi, mjesta na kojima su se odigrali poznati događaji; prirodna bogatstva opštine, – upoređuju što se u odnosu na prošlo vrijeme izmijenilo u prirodnoj i društvenoj sredini naše opštine; koje su prednosti tih promjena po život djece, odraslih i starijih osoba a koje nedostatke nosi sa sobom sadašnje, novije vrijeme, – pišu izvještaje sa terena (posjete istorijskim spomenicima), – prikupljaju i upoređuju podatke iz prošlosti i sadašnjosti, analiziraju, klasifikuju po važnosti i koriste različite izvore za izradu "projekta", – izrađuju album u svrhu lokalnog vodiča, – izrađuju slikovnu vremensku traku, – daju primjere načina čuvanja vrijednosti i pravilnog korišćenja arhivske građe. 	<p>Prošlost (bliska, daleka, veoma daleka), napredak (društveni, privredni, kulturni), institucije (muzej, galerija, pozorište), istorijski spomenici, spomenici kulture, društvena zajednica.</p>	<p>Crnogorski jezik i književnost: izvještaj, pisanje izvještaja.</p> <p>Likovna kultura: muzej, galerija.</p> <hr/> <p style="text-align: center;">Didaktička uputstva</p> <p>Nastavnik/nastavnica upućuje učenike/učenice na korišćenje biblioteke, Interneta, monografije, itd. Organizuje posjete institucijama kulture, zajedno sa učenicima/ama planira izlet do važnijih spomenika; zajedno planiraju posjetu zavičajnom muzeju; upućuje učenike/učenice na razgovor sa dedom, bakom (različiti izvori informacija o prošlosti); pomaže učenicima/ama pri izradi slikovne vremenske trake, prihvata inicijativu učenika/ca, vodi aktivnosti, animira, koordinira, prati. Blisku prošlost vezivati za lični razvoj, a daleku za svoje pretke.</p>

Tema 1: MOJA OPŠTINA (36 časova)

1.4. Prirodne karakteristike opštine (8 časova)

Operativni cijevi	Aktivnosti	Sadržaj Pojmovi	Korelacija i didaktička uputstva
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – zna osnovne oblike reljefa, – upoznaje klimatske karakteristike opštine, – upozna se sa funkcijom kartografskih znakova, – umije da na karti pronade i uoči ravnine, neravnine, vode, – zna da uoči odnos ravnina i neravnina, – vrednuje uticaj čovjeka na mijenjanje prirode (pozitivne i negativne uticaje). 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> – izrađuju nijemu kartu opštine, – crtaju osnovne kartografske znake, – izrađuju reljef opštine (u pješčaniku, glinom, plastelinom ...), – sakupljaju raznovrsni materijal o prirodnim karakteristikama zavičaja (analiziraju, valorizuju i koriste), – upoređuju motive sa starih fotografija i karata sa sadašnjim i utvrđuju razlike, – uz pomoć slikovnog materijala dopunjuju nijemu kartu opštine, – prate meteo izvještaje preko sredstava javnog informisanja (RTV, dnevna štampa, Internet). 	<p>Oblici reljefa, prirodno bogatstvo, klimatski uslovi, kartografski znaci i boje.</p>	<p>Matematika: jedinice mjere za dužinu, jedinice mjere za površinu.</p> <p>Likovna kultura: crtanje, vajanje, materijali, tehnike.</p> <p>Muzička kultura: »Kiša pada«, »Padaj sniježe« (muzička interpretacija).</p> <hr/> <p style="text-align: center;">Didaktička uputstva</p> <p>Nastavnik/nastavnica osmišljava rad u timu (grupama); koristi slikovni, simbolički i manipulativni materijal i navodi učenike/učenice da se njime služe; pomaže učenicima/učenicama kod izrade i dopunjavanja nijeme karte opštine (učenici/učenice u grupama pripremaju materijal a radi se zidna, odjeljenjska karta). Priprema izlet po detaljno pripremljenom planu (plan, turistička karta opštine, tačno formulisana pitanja i zadaci za učenike/učenice).</p>

Tema 1: MOJA OPŠTINA (36 časova)

1.5. Stanovništvo moje opštine (6 časova)

Operativni cijevi	Aktivnosti	Sadržaj Pojmovi	Korelacija i didaktička uputstva
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – zna da među ljudima postoje brojne razlike (rodne, starosne, razlike po etničkoj pripadnosti, po religijskog pripadnosti), – uočava razlike u narodnoj nošnji, – prepoznata narodnu nošnju (crnogorsku i nošnju drugih naroda koji žive u opštini), – razumije potrebu udruživanja ljudi u svrhu doprinosa bogatijem životu zajednice, – razumije uzroke i posljedice seoba (nezaposlenost, migracije iz sela u grad), – razumije potrebu kreativnog trošenja slobodnog vremena, – razvija osjećaj lične odgovornosti u sklopu doprinosa kvalitetnijem životu, – uočava sličnosti i razlike u tradicionalnim svečanostima i praznicima, – uočava uzroke zbog kojih postoje tzv. »muška« i »ženska« zanimanja, – vrednuje spremnost pojedinaca i zajednice u pružanju pomoći starijim, osobama sa posebnim potrebama socijalno ugroženim licima, itd, – shvati potrebu zajednice da jednako vrednuje interese svih u zajednici. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> – skupljaju slike (nošnji), fotografije, slušaju izvornu muziku iz kraja, – skupljaju i čitaju tekstove o običajima i tradiciji u opštini, – izrađuju rječnik lokalnih govora, – pričaju o kulturnom životu u opštini (o najčešćim načinima ispunjavanja slobodnog vremena, aktivnostima kojima bogatimo svoju ličnost), – prikupljaju i izvještavaju o poznatim kulturnim i sportskim godišnjim događajima u opštini, – razvrstavaju i upoređuju važnije brojčane podatke (koriste tabele i čitaju ih), – argumentovano sučeljavaju mišljenja o karakterističnim zanimanjima u opštini, – učestvuju u dobrotvornim akcijama u svojoj školi i šire, – navode primjere pružanja pomoći starijim, osobama sa hendikepom... 	<p>Stanovništvo, građanstvo, nezaposlenost, migracije, praznici osobe sa posebnim potrebama, socijalno ugroženi, državni i vjerski praznici.</p>	<p>Crnogorski jezik i književnost: lokalni govori.</p> <p>Matematika</p> <p>Muzička kultura: svatovske pjesme (muzička interpretacija).</p> <p>Likovna kultura: dizajn.</p> <hr/> <p style="text-align: center;">Didaktička uputstva</p> <p>Nastavnik/nastavnica upućuje učenike/učenice na korišćenje brojčanih podataka o stanovništvu opštine, planira posjetu muzeju, kulturnim ustanovama; organizuje debatu (za ili protiv postojanja tzv. "muških" i tzv. "ženskih" zanimanja, debatu o bogatstvu različitosti. Pomaže učenicima/učenicama u pripremi jasne, efektne prezentacije i izvještaja o rezultatima grupnog rada.</p>

Tema 2: CRNA GORA (24 časa)

2.1. Osnovne karakteristike (6 časova)

Operativni cijevi	Aktivnosti	Sadržaj Pojmovi	Korelacija i didaktička uputstva
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – upozna ime, položaj, veličinu i državne simbole Republike, – umije da na karti Balkana pokaže položaj Crne Gore, – razumije značaj glavnog grada (sa različitih aspekata – administrativnog, privrednog, kulturnog, itd), – razumije značaj prijestonice (sa različitih aspekata – administrativnog, privrednog, kulturnog, itd), – razumije uslovljenost života ljudi, razvojem privrede, geografskim položajem, klimatskim karakteristikama – zna druge veće gradove u Crnoj Gori, – cijeni i uvažava kvalitet života u multietničkoj i multikulturalnoj zajednici (sa različitih aspekata – poštovanje i ostvarivanje nacionalnih, vjerskih i građanskih prava – doprinos ukupnom kulturnom razvoju, itd). 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> – određuju položaj Crne Gore na geografskoj karti, – crtaju državne simbole Crne Gore, – objašnjavaju i tumače ime i državne simbole Crne Gore, – analiziraju i utvrđuju značaj glavnog grada i prijestonice, – vrše selekciju, valorizaciju, razmjenu i analizu prikupljenih informacija sa izvedenih izleta, škole u prirodi, ekskurzije, – daju primjere uslovljenosti života ljudi, razvoja i privređivanja klimatskim karakteristikama, – prikupljaju razglednice većih gradova u Crnoj Gori, – razmjenjuju informacije o većim gradovima u Crnoj Gori. 	<p>Glavne i sporedne strane svijeta, državni simboli, glavni grad, prijestonica, prijestonice ljetnjeg i zimskog turizma.</p>	<p>Crnogorski jezik i književnost: epsko-lirske vrste (himna), razvoj govorne kulture, pravopis.</p> <p>Likovna kultura: izgled i boja zastave, crtanje simbola.</p> <p>Matematika: veličine, zapisivanje višecifrenih brojeva, sabiranje i oduzimanje višecifrenih brojeva.</p> <p>Muzička kultura: D. Radulović »Crna Goro« (muzička interpretacija).</p> <p>Crnogorski jezik: (Upotreba velikog slova)</p> <p style="text-align: center;">Didaktička uputstva</p> <p>Uvježbavanje orijentisanja na karti može se organizovati grupno uz konkretne zadatke. Nastavnik/nastavnica priprema raznovrsni materijal za grupe (može i diferencirani), i to u vidu postavljenih problemskih zadataka; pozitivnim povratnim informacijama grupama i individuama motiviše učenike/učenice na dalje kooperativno učenje. Upućuje i osposobljava ih za izradu i čitanje karte. Pomaže im pri izradi grba, zastave i upoznaje ih sa situacijama u kojima se koriste navedeni simboli. Poželjno je, u zavisnosti od mogućnosti škole, organizovati ekskurzije, školu u prirodi.</p>

Tema 2: CRNA GORA (24 časa)

2.2. Prirodno-geografske oblasti (10 časova)

Operativni cijevi	Aktivnosti	Sadržaj Pojmovi	Korelacija i didaktička uputstva
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – uočava na karti Crne Gore tri geografske cjeline, – zna ravnine i neravnine, vode, nacionalne parkove u Republici, – upoređuje prirodno-geografske cjeline ističući sličnosti i razlike, – upozna klimatske uslove, – vrednuje prednosti i nedostatke prirodnih datosti određenih geografskih cjelina sa aspekta kvalitetnijeg života ljudi. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> – na geografskoj karti Crne Gore prepoznaju prirodno-geografske oblasti, – upoređuju prirodno-geografske cjeline uz pomoć slikovnog materijala, – čitaju tekstove o prirodnim ljepotama kao i o privrednom značaju pojedinih oblasti, – crtaju i dopunjuju nijemu kartu Crne Gore, – istražuju (preko slika, fotografija, odabranih tekstova) uslovljenost privrednog razvoja kraja prirodnim oblastima odnosno reljefom, – nabrajaju crnogorske tipičnosti, – prate meteo izvještaje iz većih gradova preko sredstava javnog informisanja. 	<p>Planine, ravnine, regije klimatski pojas, nacionalni park.</p>	<p>Likovna kultura: slobodno crtanje.</p> <p>Muzička kultura: narodne pjesme (Pod Lovćenom, Leti soko preko Budve grada).</p> <p>Matematika: višecifreni brojevi, jedinice mjere za dužinu, jedinice mjere za površinu (pretvaranje većih u manje i obratno).</p> <p style="text-align: center;">Didaktička uputstva</p> <p>Nastavnik/nastavnica podstiče interakciju nastavnik/nastavnica – učenik/učenica i razmjenu između samih učenika/učenica; povezuje gradivo sa postojećim vanškolskim znanjima i iskustvima učenika/učenica, otvara mogućnost da učenik/učenica slobodno pita, istražuje. Sadržaj ove nastavne teme moramo obogatiti tekstualnim, ilustrativnim materijalom, kao i praktičnim radom na nijemoj karti. Učenicima/učenicama ukazati na osnovna obilježja, prirodne ljepote i druge bitne karakteristike prirodno-geografskih oblasti.</p>

Tema 2: CRNA GORA (24 časa)

2.3. Osnovni pojmovi o privređivanju (8 časova)

Operativni cijevi	Aktivnosti	Sadržaj Pojmovi	Korelacija i didaktička uputstva
<p>Učenik/učenica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> – stekne znanje o privredi (grane privrede), – razumije osnovne načine i vrste privređivanja, – razumije ulogu saobraćaja i komunikacija, – analizira značaj privrednih djelatnosti sa različitih aspekata, – umije da tumači određene simbole na karti koji se odnose na privredu (simbole koji označavaju privredne djelatnosti), – prepozna i uoči uticaj privrede na sredinu sa ekološkog aspekta, – vrednuje osnovne (pozitivne i negativne) uticaje privrednih aktivnosti u Republici sa aspekta kvalitetnijeg života ljudi, sa ekološkog aspekta, itd. 	<p>Učenici/učenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> – sakupljaju podatke, tekstove o različitim privrednim aktivnostima, – crtaju i čitaju privrednu kartu Crne Gore uz slikovni materijal, – analiziraju ulogu saobraćaja i komunikacija sa privrednim granama, – vrše selekciju, valorizaciju, razmjenu i analizu prikupljenih informacija sa izvedenih posjeta, poljoprivrednim dobrima, zanatskim radionicama, fabrikama, hotelima, rudnicima... – pišu izvještaje na temu »Put od sirovine do gotovog proizvoda«. 	<p>Grane privrede, sirovine, poluproizvod, proizvod, mašinska proizvodnja, zanat, novac.</p>	<p>Matematika: jedinica mjere za težinu.</p> <p>Likovna kultura: crtanje (privrednih objekata, sredstava za proizvodnju, zanatskih proizvoda).</p> <p>Muzička kultura: »Mladi zanatlija« (muzička interpretacija).</p> <p style="text-align: center;">Didaktička uputstva</p> <p>Nastavnik/nastavnica upućuje i podstiče učenike/učenice da iz literature, sa Interneta, iz novina, sa audio kasete itd. sistematski prikupljaju informacije o ovoj temi.</p> <p>Nastavnik/nastavnica planira posjetu poljoprivrednom dobru, fabrici ili zanatskoj radionici u zavisnosti šta ima u okruženju.</p>

5. DIDAKTIČKE PREPORUKE

Ciljevi predmeta **Poznavanje društva** su veoma kompleksni i najoptimalnije se ostvaruju ako:

- u njihovom ostvarenju polazimo od iskustva i predznanja učenika/učenica,
- probleme posmatramo cjelovito, interdisciplinarno, interaktivno,
- usmjeravamo učenike/učenice na planiranje akcija u neposrednoj okolini,
- podstičemo planiranje i analizu izvođenja aktivnosti,
- usmjeravamo učenike/učenice na sučeljavanje različitih stavova,
- razvijamo sposobnost za formiranje vrijednosnog sistema,
- učenike/učenice usmjeravamo ka jednostavnijim istraživačkim zadacima,
- podržimo sticanje i razvijanje različitih vještina učenika/učenica,
- doprinosimo razvoju duha tolerancije i humanosti.

Zbog prirode predmeta nastavnik/nastavnica se oslanja na materijal koji učenici/učenice kontinuirano prikupljaju, pa se preporučuje da ga nastavnik/nastavnica čuva i izlaže na sistematski način, na vidnom mjestu u učionici. To je dodatno motivaciono sredstvo za učenika/učenicu a naročito je korisno pri sistematizaciji gradiva.

6. KORELACIJE

Korelacije među predmetima su date u tabelama.

7. STANDARDI ZNANJA

IV Razred

Tema: PORODICA

Učenik/učenica umije:

- da nabroji vrste porodica,
- da upoređuje različite načine života (stambeni uslovi, obrazovanje socijalni status, itd),
- da objasni smisao zasnivanja porodice,
- da objasni značaj saradnje u svakodnevnim zadacima između porodičnih i vanporodičnih institucija (škola, dom zdravlja, itd),
- uz konkretne primjere da identifikuje neke činioce načina života u porodici (kultura ishrane, provođenje slobodnog vremena, običaji, navike),
- da objasni značaj porodičnih praznika,
- da objasni značaj odgovornosti prema sebi i drugima,
- da pravi razliku između potreba, prava i dužnosti,
- da vrednuje različite (materijalne i nematerijalne) potrebe u porodici,
- da poznaje određena pravila bontona.

Tema: DOM, DOMAĆINSTVO

Učenik/učenica umije:

- uz dati primjer, slikovni materijal da prepozna šta je dom, domaćinstvo, stan, kuća,
- da objasni pojmove – dom, domaćinstvo, kuća, stan,
- da uoči povezanost kuća (nekad i danas),
- da uočava pozitivne i negativne činioce očuvanja građevinskog i stambenog nasljeđa,
- da odredi položaj stambenih prostorija,
- da potraži najbolje mjesto za stambenu opremu i da obrazloži izbor (pr. postavljanje radnog stola).

Tema: MOJA ŠKOLA

Učenik/učenica umije:

- da objasni značaj razvoja saradnje za život u zajednici,
- da upozna način borbe protiv nasilja,
- da utvrdi šta može da nauči od drugih učenika/učenica,
- da kaže nešto o prošlosti svoje škole,
- da primijeni saznanja o prošlosti škole i da ih upiše u hronološku traku,
- da navede nekoliko pravila kućnog reda škole.

Tema: PROSTORNA ORIJENTACIJA

Učenik/učenica umije:

- da odredi glavne strane svijeta (uz pomoć sunca, kompasa, objekata u prirodi),
- da koristi plan učionice, škole,
- da odredi položaj i značaj školskih prostorija i njihovu međusobnu povezanost,
- da odredi svoju ulogu u brizi za prostorije i objekte,
- da navede bezbjedne i manje bezbjedne puteve do škole za pješake i bicikliste.

Tema: MOJE MJESTO I OKOLINA

Učenik/učenica umije:

- da razlikuje i imenuje različite vrste naselja,
- da razlikuje osnovne oblike reljefa u svojoj okolini,
- da razlikuje vode u svojoj okolini,
- da imenuje saobraćajnice u svojoj okolini,
- da odredi položaj naselja s obzirom na reljef,
- da imenuje privredne djelatnosti,
- da navede najvažnije privredne i vanprivredne djelatnosti u svom mjestu,
- da navede vrste zanimanja,
- da povezuju ustanove i zanimanja koja se u njima obavljaju,
- da ocijeni čistoću i uređenost okoline,
- da uoči razliku života u naselju nekad i danas,
- da uporedi dobre i slabe strane života nekad i danas.

V Razred**Tema: MOJA OPŠTINA**

Učenik/učenica umije:

- da na karti pokaže mjesto u kome živi, susjedna naselja i granice opštine,
- da razlikuje naselja,
- da objasni pojam opštine,
- da objasni neke razlike među naseljima u zavičaju,
- da navodi razlike među ljudima u zajednici,
- da odredi ulogu opštinskog centra,
- da prepoznaje prirodne karakteristike zavičaja,
- da navodi i vrednuje uticaj čovjeka na mijenjanje prirode (uz primjer),
- da pokaže i opiše raspored i vrste voda i da uz pomoć reljefne karte razlikuje ravnu površinu,
- da uoči ulogu i značaj saobraćaja u mjestu,
- da čita jednostavne karte,
- da uporedi život ljudi u prošlosti sa današnjim,
- da objasni šta su to kulturno-istorijski spomenici,
- da navede značajnije kulturno-istorijske spomenike u opštini,
- da navede značajne ličnosti iz zavičaja (iz kulture, nauke, sporta, itd),
- da uporedi nekadašnje oblike saobraćaja i komunikacije sa današnjim,
- da zna da koristi vremenske trake (uz pomoć slikovnog materijala npr. razvoj saobraćaja),
- da navede neke privredne djelatnosti (nekad i sad) u opštini,
- da uočava pozitivne i negativne uticaje privrednih djelatnosti u datom kraju,
- da objasni pojam stanovništva,
- da navede oblike saradnje i pomoći među ljudima u zajednici,
- da uočava i upoređuje razlike među ljudima u zajednici (prema rodu, starosti, religiji),
- da uoči uzroke seobe stanovništva,
- da utvrdi oblike i značaj brige za mještane (stare, bolesne ...) uz konkretan primjer,
- da obrazloži značaj međusobne povezanosti ljudi.

Tema: CRNA GORA***Osnovne karakteristike***

Učenik/učenica umije:

- na karti Crne Gore da pokaže glavni grad, prijestonicu i ostale veće gradove,
- da navede osnovne karakteristike glavnog grada i prijestonice,
- da prepozna simbole,
- da opiše grb,
- da objasni pojam stanovništva,
- da nabroji narode i narodnosti u Crnoj Gori,
- da obrazloži na primjeru uzroke za seobu stanovništva (dnevnu, privremenu, stalnu itd),
- da uoči značaj izlaska na more za Crnu Goru,
- da objasni razliku između domovine i države,
- da uoči povezanost sa drugim krajevima u Crnoj Gori (kopnom, vodom, vazduhom),
- da prepozna uz slikovni materijal i karte, neke karakteristike Crne Gore,
- da prepozna na karti i pokaže: naselje, susjedstvo, seosko, gradsko naselje, opštinski centar, glavni grad; saobraćaj, putna, željeznička mreža, pristanište, aerodrom, saobraćajni tok; prirodne karakteristike (reljef, rudna bogatstva, vode, zemljišta); kopno, more, ostrvo, poluostrvo, planine, ravnice, nizije, kotline, nadmorsku visinu; vode, tekuće, stajaće državne granice.

Prirodno geografske oblasti

Učenik/učenica umije:

- da na karti pokaže prirodno-geografske cjeline,
- da nabroji najveće planine, ravnice, vode,
- da upoređuje prirodno-geografske cjeline,
- da nabroji klimatske karakteristike u Crnoj Gori,
- da, uz pomoć karte i fotografija, prepozna pojedine gradove i uporedi ih sa mjestom u kome živi,
- da nabroji nekoliko slučajeva prirodnih karakteristika koje utiču na život ljudi.

Osnovni pojmovi o privređivanju

Učenik/učenica umije:

- da nabroji grane privrede, poljoprivrede,
- da objasni šta su trgovina, turizam, ugostiteljstvo,
- da uporedi zanatstvo i industriju,
- da odredi značaj razvoja poljoprivrede i privrede,
- da navede ulogu saobraćaja i komunikacija i povezanost ljudi i krajeva,
- da uporedi uticaje različitih vrsta saobraćaja na okolinu,
- da utvrdi povezanost, zavisnost privrednih djelatnosti,
- da navede šta utiče na društveni razvoj (razvoj nauke, tehnologije, odnos među ljudima),
- da navede uticaje geografskog položaja, klime i čovjeka na razvoj pojedinih grana privrede.

ZNANJA POVEZANOSTI SA DJELATNOSTIMA**Planiranje**

Učenik/učenica:

- umije da predloži izvore za sakupljanje podataka (knjige, fotografije, ljudi).

Sakupljanje podataka

Učenik/učenica:

- uz neposredno osmatranje svjesno upotrebljava različita čula,
- uz vođenje prepoznaje glavne karakteristike posmatranog predmeta ili pojave,
- obraća pažnju na detalje i cjelinu,
- uz pisane (i elektronske izvore ukoliko postoje u školi) umije da koristi različita uputstva, da se snađe u leksikonima, rječnicima, enciklopedijama, atlasima, umije da potraži u biblioteci odgovarajuću knjigu, leksikon,
- da u datom tekstu (do pet strana) nađe traženi podatak,
- da upotrijebi jednostavne istraživačke metode i pomagala za sakupljanje podataka (upitnik, radni list, tabelu).

Zapisivanje, sređivanje i prikazivanje podataka

Učenik/učenica:

- sređuje sakupljene podatke na različite načine (plakat, dijagram, grafički zapis),
- umije da napiše izvještaj o radu,
- umije da prikaže svoj rad samostalno u grupi, timu (usmeno, pismeno, slikovno, grafički, npr. s plakatom, izložbom, dramatizacijom, da igranjem uloga predstavi neku situaciju, svoj pogled, stav).

Znanja iz oblasti aktivnosti

- učenik/učenica umije da sakuplja podatke o zavičaju (opštini), Crnoj Gori, prošlosti i društvenim događajima iz različitih izvora (neposrednim i posrednim opažanjem), uz upotrebu pisanih, materijalnih i grafičkih izvora. Podatke umije da sačuva, sredi, predstavi i da na osnovu njih predviđa i zaključuje. Tom prilikom umije da upotrebljava navedene audio i video naprave, kompjuter, grafoskop.

Objašnjavanje i vrednovanje

Učenik/učenica:

- utvrđuje sličnosti i razlike između svojih iskustava i iskustva drugih ljudi na različitim prostorima i u različitim vremenima,
- pravi zaključke o podacima i argumentuje svoje podatke,
- umije da razlikuje činjenice, stavove i fantaziju.

Razvijanje stavova

Učenik/učenica treba da:

- svojim riječima kaže svoje stavove,
- obrazloži svoje stavove,
- izdvoji relevantne podatke za rješavanje obrađenog problema.

8. NAČIN PROVJERAVANJA ZNANJA I OCJENJIVANJA

U strukturi posebnog dijela obrazovnog programa nalaze se obavezni načini provjeravanja i ocjenjivanja učenika/učenica. Provjeravanjem se stiče uvid u stepen ovladanosti znanjima, vještinama i navikama. Provjeravanjem se utvrđuje kvantitet i kvalitet znanja, ali i stepen razvijenosti sposobnosti i vještina, stepen primjenjivosti stečenih znanja, stepen osposobljenosti za transfer znanja, odnos prema učenju, školskim i drugim normama, stepen socijalizacije.

Pored usmenog i pismenog provjeravanja potrebno je u svrhu istog koristiti i test (višestruki izbor i kratki odgovori: esej – testovi i testovi izvođenja).

Nastavnik/nastavnica ne procjenjuje samo formalna znanja nego i stepen angažovanja, motivacije, oblike učešća, spremnosti za saradnju, snalaženje u grupnom rješavanju zadataka, rezultate grupnog rada, itd.

Postignuća učenika/učenica izražavati broјčanom ocjenom uz opisno obrazloženje.

9. RESURSI ZA REALIZACIJU PROGRAMA

A) Prijedlog izvršnih standarda i normativa za izvođenje predmeta *Poznavanje društva*

IV razred:

- priručnik za nastavnika/nastavnicu,
- priručna biblioteka koju će koristiti nastavnici/nastavnice i učenici/učenice,
- karte: plan rodno kraja, turistička karta opštine (pojednostavljena zidna karta), opštinske karte, zidna karta Crne Gore,
- turistički prospekti (kraja, opštine, republike),
- fotografski aparat, video kamera, kasetofon, dijaprojektor i video projektor, grafoskop, kompjuter,
- slikovni materijal (stare fotografije, stare razglednice, crteži, skice, itd),
- makete (kuća, stan, škola),
- primjeri različitih šema (porodično stablo, itd),
- enciklopedije (opšte i specijalne), rječnici (rječnik stranih riječi, terminološki rječnik), literatura iz oblasti društvenih nauka,
- hronike (škole, zavičaja, itd),
- potrošni materijal – razne vrste hartije, pribor za crtanje, boje, plastelin.

Napomena: Potrebno je ostvariti intenzivnu saradnju na nivou lokalne zajednice u cilju pružanja podrške nastavniku/nastavnici (stručne i materijalne) u okviru rada na terenu, rada na projektima, organizaciji izleta, itd.

U sklopu izvođenja nastave **poznavanja društva** poželjno je da se:

- organizuje ekskurzija u opštinski centar (razgledanje odabranih dijelova, posjeta institucijama kulture, kartiranje odabranih dijelova centra),
- organizuje terenski rad sa ciljem vježbanja različitih načina orijentacije, posmatranje kraja, sakupljanje relevantnih podataka,
- organizuje škola u prirodi u trajanju od 5 dana u cilju upoznavanja i upoređivanja načina života ljudi u prošlosti i u sadašnjem vremenu (na odabranom primjeru).

V Razred:

- pojednostavljene zidne karte Crne Gore, privredna karta Crne Gore,
- komplet za izradu tematskih zidnih karata,
- kompasi (što veći broj primjeraka),
- pješčanik u učionici,
- fotografski aparat, kompjuter, video kamera, kasetofon.

Napomena: Da bi se nastava *poznavanja društva* izvodila što uspješnije, smatramo da se nastavniku/nastavnici mora pružiti snažna podrška (stručna i materijalna), na nivou škole i lokalne zajednice, a sa ciljem uspješnije organizacije rada na terenu, rada na projektima i organizaciji ekscurzije.

Predlažemo da se sa učenicima/učenicaama V razreda organizuje posjeta glavnom gradu Crne Gore, kao i prijestonici sa ciljem razgledanja i upoznavanja grada, posjeta muzejima, galerijama, odlazak na pozorišnu predstavu, itd.

Takođe predlažemo izvođenje ekscurzije u jednoj od prirodnih jedinica (nacionalni park Biogradsko jezero, itd).

Mišljenja smo da je i za učenike/učenice V razreda potrebno organizovati školu u prirodi.

B) Literatura

Preporučena literatura:

1. Grupa autora, **Škola je odlučila da živi**, Kultur-Kontakt, Beč; Podgorica, (2002)
2. Ivić, I., Pešikan, A., Janković, S., Kijevčanin, S.: **Aktivno učenje**, Institut za psihologiju; Beograd, (2001)
3. Krajnović, L.: **Saobraćajno vaspitanje i obrazovanje, Priručnik za nastavnika**, RU »Radivoje Čipranov«; Novi Sad, (1977)
4. Kirsten, A. H., Kaufman, R. K., Saifer, S.: **Obrazovanje i kultura demokratije (vaspitno-obrazovna praksa u ranom djetinjstvu 0-10. godina)**, Pedagoški centar; Podgorica, (2001)
5. Milenković, V. (priređivač): **Bonton za decu**, Neven; Beograd, (1999)
6. Milić, S.: **Kooperativno učenje**, Pedagoški centar; Podgorica (2001)
7. Milić, S.: **Individualizovani pristup u vaspitno-obrazovnom procesu**, Pedagoški centar; Podgorica, (2002)
8. Stekić, S., Simić, S.: **Naš kraj**, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva; Beograd, (1983)
9. Ščekić, D.: **Putujući Crnom Gorom**, Obod; Cetinje, (1978)
10. **Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima**, UN
11. Walsh, K. B., Kirsten, A. H., Kaufman, R. K., Kaufman, K.: **Kreiranje vaspitno-obrazovnog procesa u kojem dijete ima centralnu ulogu (Metodološki priručnik za rad sa djetecom uzrasta 3-5. godina)**, Pedagoški centar; Podgorica, (2001)

Ostali izvori:

1. Lokalni resursi
2. Slikovni materijal
3. Arhivska građa
4. Monografije

5. Spomenici kulture
6. Video materijal
7. Internet

Napomena: Nastavnici/nastavnice mogu dopuniti literaturu i preporučiti korišćenje drugih izvora u cilju aktuelizacije nastave, zbog novih dostignuća i znanja, za potrebe zadovoljenja interesa lokalne zajednice, interesa učenika/učenica i interesa socijalnih partnera.

10. PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA/CA I STRUČNIH SARADNIKA/SARADNICA

Predmet ***Poznavanje društva*** može da predaje: nastavnik/nastavnica razredne nastave, profesor/profesoricica razredne nastave i diplomirani učitelj/učiteljica.

Potrebno je da, pored odgovarajućeg inicijalnog obrazovanja, nastavnik/nastavnica radi na kontinuiranom usavršavanju u cilju sticanja didaktičkih, metodičkih i drugih znanja (seminari, simpozijumi, itd.)

Nov način rada podrazumijeva niz kompetencija: potrebno je da nastavnik/nastavnica bude dobar organizator (planiranje i izvođenje terenskog rada, vođenje istraživačkih radionica, planiranje tematskih i projekatskih radova, itd).

Potrebno je da nastavnik/nastavnica pruži snažnu motivaciju kao i podršku za rad u grupama, stvaralačko učenje, itd.

Preporučujemo korišćenje različitih oblika rada i obogaćivanje rada novim nastavnim metodama (smisljeno receptivno učenje, konvergentno učenje, učenje po modelu, istraživačko učenje, učenje putem igre i simulacije).

Izmjene predmetnog programa **POZNAVANJE DRUŠTVA** za osnovnu školu uradila je Komisija u sljedećem sastavu:

Nada Maras, predsjednica

Jelica Dragojević, članica

Vesna Kipa, članica

CIP - Каталогизacija у публикацији

Централна народна библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-24-028-8

COBISS.CG-ID 18427664